

TÜSKÉS ANNA

Hevesi András élete és munkássága

Az 1942-ben Zalaegerszegen született és 2009-ben Budaörsön elhunyt Hevesi András a színházi karmesteri hivatás utolsó képviselője Magyarországon, aki figyelemre méltó zeneszerzői életművet hozott létre. Művei egy részének kiadása és pécsi szerzői estjei kapcsán figyelt fel rá először a kritika az 1960-as évek második felében. Pályája során jelentős elismerésekben volt része, munkásságának értékelése azonban nem történt meg. Erre tesz első kísérletet ez a tanulmány, amely a hagyatékában fennmaradt zeneművekből, valamint az ezekhez kapcsolódó szöveges és fényképes dokumentumokból indult ki. Nagy segítséget jelentettek a pályatársaival, barátaival folytatott beszélgetések. Feldolgoztam a korabeli kritikák, tanulmányok, interjúk anyagát, s bevontam Hevesi saját írásait. A rendelkezésre álló forrásanyag így sem teljes, a zeneművek jelentős részéről nem áll rendelkezésre kotta vagy hangfelvétel. Fő célom volt Hevesi művészetének első számú bavatétele és beillesztése a kortárs magyarországi zene és színház történetébe.

Apai felmenői elmagyarosodott németek: a családi legenda szerint a Haiserek (későbbi írásmóddal Heizerek) Rajna-Pfalz tartományból települtek át Magyarországra az 1720-as években. Heizerről az 1890-es években magyarosították nevüket a család tagjai. Hevesi András szülei Németh Olga (1903–1962) tanítónő és Hevesi Ferenc (1899–1980), Zalaegerszegi Törvényszéki Jogú Város főpénztárosa a második világháború előtt. Apai nagyapja Hevesi István (1869, Tihany – 1946, Zalaegerszeg) vincellér és kisbirtokos: a család a Zalaegerszegi közigazgatási területén lévő Géva-hegyet

birtokolta.¹ Ő volt a szombathelyi katolikus egyházmegye borászatának vezetője, felügyelete alatt készítették a misebort. István négy bátyja mind tanult ember hírében állt:² Bernát tihanyi alperjelt, jószágkormányzót (1855, Tihany – 1923, Tihany) mint a IV. (Habsburg) Károly és felesége, Zita tihanyi „vendégül látásáért” felelős személyt örökít meg egy emléktábla Tihanyban; Hevesi József (1857, Tihany – 1945, Kolozsvár) műbútorasztalos, a Kolozsvári Iparkamara elnöke, bútorgyűjteménye volt Kolozsvárott a Fadrusz utcában. Ő faragta a tihanyi templom Lourdes-i Szűz Mária-oltárát, kopjafa őrzi az emlékét; Heizer Izidor (1859, Tihany – 1940, Zalaegerszeg) a bábolnai királyi ménés főállatorvosa; a negyedik testvére, Imre (1867, Tihany – 1921, Kolozsvár) sebészprofesszor volt szintén Kolozsvárott, tanított az egyetemen, az ortopédiai műtéteinek leírását könyvekben tette közzé. Az öt testvér szülei, Hevesi András dédszülei, Horváth Mária és Heizer Ferenc tihanyi kántortanító, aki a népoktatás terén végzett ötvenévi jó szolgálata elismerésül Ferenc Józseftől koronás arany érdemkereszt kitüntetéssel kapott 1896-ban.

1 Hevesi István halála után a gyermekei nem tudták megtartani a birtokot. Az államosítások elkerülése érdekében szétszították a földeket a hét testvér között, és elkezdték azokat felparcellázni, eladni. A Géva-hegyen a család nevét a Hevesi utca őrzi 2010 óta: Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Közgyűlése egyhangúlag támogatta a Zalaegerszeg (Géva-hegy–Pipahely) 21577 hrsz. közterület „Hevesi” utcaként történő elnevezését az érintett ingatlan-tulajdonosok kérésére.

2 Hevesi Istvánról és testvéreiről ld. Nagy Béla: Negyedszázad a kolozsvári iparosság élén. Hevesi József élete és munkássága, fennmaradt kéziratok emlékeztetője alapján. = Művelődés 74, 8. sz. (2002): 8–15. p.

Anyai nagyapja Németh József (1879, Sümeg – 1946, Zalaegerszeg), a zalaegerszegi Egyházi Ének- és Zeneegyesület karnagya, aki olyan tanárokkal büszkélkedhetett, mint Kodály Zoltán, Szirmai Albert és Weiner Leó. Az 1920-as évek első felében jó barátságban állt – Hevesi Istvánnal együtt – Pehm Józseffel, a későbbi Mindszenty bíborossal, aki akkoriban zalaegerszegi plébános volt és az egyesületet alapította.³ A szigorú Pehm József Németh József irányába különösen megengedő magatartást tanúsított: karnagi és zeneszerzői kvalitásai miatt elnézte neki, hogy nagy mulatós hírében állt egész Zala vármegyében.

Hevesi András szülei közkedvelt társasági emberek voltak a zalaegerszegi középosztályban. Az anyja kiválóan zongorázott, emiatt is rendszeresen meghívták őket a társasági eseményekre. Fellépett az egyházi rendezvényeken, s mindkét szülő énekelt az egyházi kórusban, szorosan kötődtek a katolikus egyházhoz. Az apja leventeparancsnokként szolgált, s a Kalot (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete) mozgalom tagja az 1930-as években. Szépirodalmi érdeklődésüket bizonyítja nagy könyvtáruk, amelyben megvan például minden első kiadású Ady-verseskötet, anyja járatta az *Erdélyi Helikon*-sorozatot. Míg apja bevonult katonának a második világháborúban, anyja egyedül maradt a négy gyerekkel. A háború után a vagyonukat államosították, albérletben laktak. 1950-ben a bérlakást is elveszítették: egy este bekopogott hozzájuk egy tanácsi alkalmazott, akit régebről ismertek, és megsúgta nekik, hogy másnap reggel értük jön az ÁVH, jobb lenne, ha eltűnnének az állami bérlakásból.

Így is tettek, s a Géva-hegyi volt birtokuk istállójában elbújtak. Másnap reggel a tanácsi alkalmazott elfoglalta a bérlakást.

Később a hattagú család be tudott költözni a városba egy megözvegyült nagynéni lakásának egyik szobájába. Apja segéd munkási fizetéséből nem tudtak megélni, noha a gyerekek is dolgoztak, sokat éheztek. András hatéves korában minden délután egy pékségben darálta a száraz zsemlet, s a munkájáért kapott kenyeret ették. Tizen-négyszer évesen triciklivel hordta ki a cukrászműhelyből a süteményeket a város cukrászdáiba. András tíz évvel idősebb nővérét kirúgták a gimnáziumból, sikerült protekcióval elhelyezkednie a vasútnál mint jegypénztáros, ami kicsit javított az anyagi helyzetükön. A város lakói sokféle módon segítették a családot névtelenül: néha érkeztek álnéven feladott pénzküldemények, András pécsi tanulmányainak megkezdésére is titokzatos jótevők segítségével nyílt lehetőség.

Andrásnak három testvére volt: Erzsébet, Ildikó és Ákos. Ákos 1953 körül meghalt, miután beleugrott a Zala vizébe, s gerincét törte. Noha András decemberben született, 1948 szeptemberében már általános iskolába ment, s mellette hegedülni tanult a zeneiskolában. A zongorázás nem jöhetett szóba, mivel az anyja Bösendorfer zongoráját 1950-ben elszállították a művelődési házba állami szolgálatra. Így lett a városnak zongorája, s Hevesinek maradt a hegedülés.

I. Pécs, 1956–1973

Még nem töltötte be a tizennegyedik évét, amikor 1956 szeptemberében elkezdte a középiskolát Pécsen, illegálisan. Egy névtelen jótevő minden hónapban küldött neki postán 100 Ft-ot, de sosem derült ki, ki volt az.

3 Béres Katalin: Mindszenty és Zalaegerszeg kulturális élete. = Pannon Tükör, 2012, 5. sz. 57. p.

Nagyrészt ebből élt, meg abból, amit hozzá tudott keresni hólapátolással, a hajnali misén való orgonálással a meszesi templomban, a Nagy Lajos kollégium kazánjának a fűtésével esténként, szenes vagon kipakolásával a vasúállomáson.⁴ Ezek a munkák nem tettek jót a kezének, s belátta, a hegedű nem neki való hangszer lesz. Mély basszus hangjával elhatározta, hogy operaénekes lesz, és a nagy basszusszerepeket fogja énekelni. Elment Slezak Augusztá „Gusztí néni”-hez, Leo Slezaknak, a világhírű morva származású bécsi tenoristának a hűgához éneket tanulni. Gusztí néni még a Monarchia idején került Pécsre, az 1960-as évek elején már nyolcvan év körül járt, de még mindig voltak tanítványai. Andrászt ingyen elvállalta, mert nagyon tehetségesnek tartotta. Az énektanulásnak azért lett vége, mert András belátta, hogy a 170 cm-es magasságával nem énekelheti a nagy basszus szerepeket. Gusztí néni kérte, hogy térjen át a daléneklésre, példaként hozva fel Diet-

rich Fischer-Dieskaute, akinek az 1950-es évektől készült dalfelvételeit csodálattal hallgatták. Gusztí néni a bariton Fischer-Dieskaun példáján próbálta elmagyarázni, hogy a daléneklés egy külön minőség az énekes műfajon belül. A magyart törve beszélő Gusztí néni azt mondta Andrásnak: „Anthrass, maga leni nagy Amonaszro, leni nagy Szarastro, csak ne lene olyan pichi lab!” A dalénekléshez azonban Andrásnak nem fűlött a foga, így szertefoszlott az énekesi karrier álma, illetve maradt a táncdaléneklés nyaranta a szórakoztatózene-iparban, ahol bőgőzött és énekelt.

I.1. Jazz

Szerette a jazz stílust, rendszeresen énekelt spirituálékat a zongora mellett: legtöbbször a *Sixteen tonst* énekelte, amit sok előadótól lehetett hallani, de neki Paul Robeson előadásában tetszett a legjobban. Kedvence volt még a *Go down, Moses*, a *Jericho*, a *Deep river* és sok más dal. Tudta magáról, hogy szép basszusa van, ami jól szólt ezekkel a dalokkal, és a hallgatóság meg fogja tapsolni. A lemezgyűjteményében valamennyi neves dzsesszenész felvétele szerepelt, amit csak meg lehetett kapni Magyarországon, vagy be lehetett hozni külföldről.

Bőgősként játszott az új-mecsekaljai Vér Ernő tánczenekarával az Olimpia Eszpresszóban, az Ifjúsági Dzsessz Klub klubestjein.⁵ 1962 nyarán a várnai Aranypart lokálban játszott az Olimpia zenekarral (1. kép). Amikor 1963-ban megalakult a Pécsi Jazz Club, rögtön belépett. A klub elnöke Tóth Endre ügyvéd volt, s 1965 elejéig működött. A klubon belül alakult Garami Zoltán együttese: Böhm István trombita, Garami Zoltán zongora, Hevesi András

4 Alkalmi kenyérkereső foglalkozásai mielőtt színházi karmester lett volna saját feldiktálása alapján tízéves korától iskolai szünetekben és tanulás mellett szorgalmi időszakban: 1. péknél szárazszemlye daráló, 2. városgazdálkodási vállalatnál segédmunkás, 3. kombájnellenőr, 4. vasúti pályamunkás, 5. útfenntartó vállalatnál segédmunkás, 6. culáger kőműveseknél, 7. cukrászati üzemnél anyagkihordó cukrászdákba, 8. jégárusnál kocsikísérő, 9. óvodában kifutó és anyagbeszerző, 10. reptéri pályafenntartó, 11. Toka Mózes Sebestyén úr megbízásából Misefa és Nagykapornak között eperfa-kategorizáló (selyemgubó-tenyésztéssel kapcsolatban), 12. útjelzőtábla-festő, 13. fűtő a kollégiumban, 14. kántor hajnali miséken, 15. szocialista kántor és kórustag (ateisták temetésén), 16. üzleti zenész, 17. zsűritag, zsűrielnök kulturális rendezvényeken, 18. portás, 19. többrendbéli hólapátoló munkás, 20. éjjeliőr, 21. vagonrakodó munkás, 22. alkalmi zenék szerzője, 23. levéltári iratsejtejtető, 24. bábszínházi alkalmazott, 25. filharmóniai zenekari tag, 26. SZOT nyári balatoni kultúrfelelős, 27. hegedűtanár, 28. szolféztanár, 29. színházi énekkari tag, 30. színházi zenekari tag, 31. színházi sűgő, 32. színházi ügyelő, 33. zenei asszisztens, 34. zenekari titkár (balett Leningrád).

5 Pl. 1964. április 28-án: s. n., Ma este: Dzsesszelőadás az Olimpiában. = Dunántúli Napló, 1964. április 28., 2. p.

1. kép: Hevesi András bőgőzik az Olimpia zenekarban, Várna, Aranypart lokál, 1962.

bőgő, Várnai Ottó dob. 1965 márciusában az együttes meghívást kapott a bécsi IV. Amatőr Jazz Fesztiválra, de végül nem sikerült kiutazniuk. 1966. január 30-án Hevesi előadást tartott *A jazz a XX. században* címmel és zenei illusztrációkkal a Szegedi Ifjúsági Jazz Klubbal a Tisza Szálló Konfertertermében, majd ugyanitt fellépett Garami Zoltán együttesével.⁶ Ugyanezen év márciusában Garami Zoltán együttesével szerepelt a bécsi V. Amatőr Jazz Fesztiválon. Versenyműsoruk: Horace Silver: *Balлада*, Benny Golson: *Téma napfényben* Garami Zoltán hangszerezésében. A vasárnap esti koncertműsoruk: Sonny Rolins:

Makacs kölyök, Clark Terry: *Blues*, Nat Adlerley: *Szürkületkor*, Benny Golson: *Téma napfényben*. Május 22-én bőgősként szerepelt a Sopianae Jazz Együttes hangversenyén a pécsi Doktor Sándor Művelődési Ház nagytermében, ahol előadták a bécsi fesztiválon bemutatott új műsorukat. Az együttesnek ekkor már két további tagja is volt: Mérei János pozan, Zentai Antal tenorszaxofon. A jogi egyetem zenekarában is játszottak dzsesszt: Bagi István (későbbi alkotmánybíró) zongorázott és Kemenes Zsolt (később ügyész) dobolt, Hevesi András bőgőzött, de ezeknek a szép időknek vége lett, amint kiléptek a nagybetűs életbe. 1966 nyarát Hevesi Balatonbogláron töltötte Garami Zoltán együttesének tagjaként: a Hullám Étteremben dolgoztak.

6 s. n., „Szegeden vendégszerepelnek...” = Dunántúli Napló, 1966. jan. 29., 4. p.

Ekkor kapott Hevesi meghívást a Pécsi Nemzeti Színház ügyelői munkakörébe, amelyet augusztus 1-től töltött be.

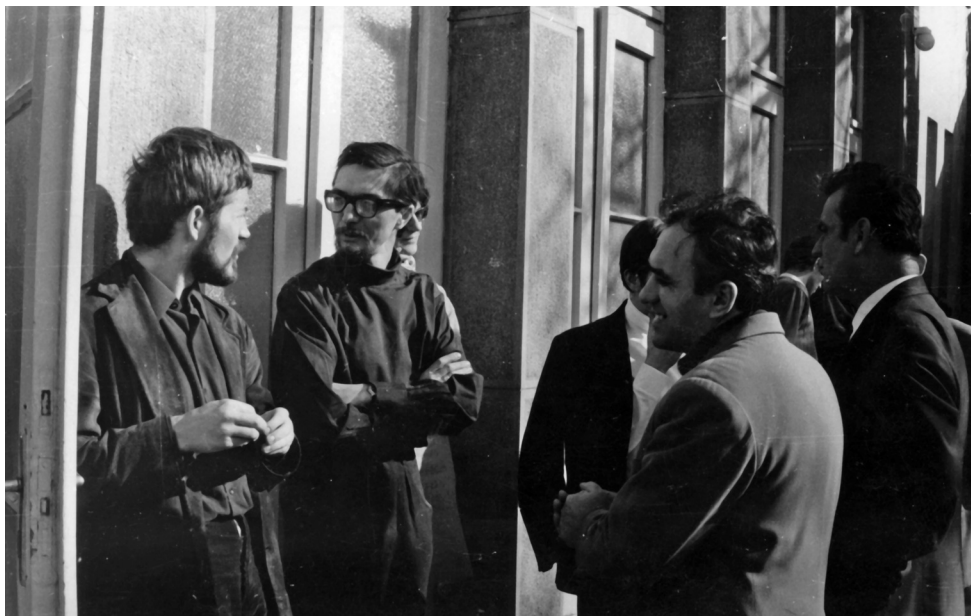
Amikor az 1960-as évek második felében és a '70-es évek elején híres dzsesszmuzsikuskok érkeztek Budapestre koncertezni, Hevesi minden előadásra elment barátaival: Louis Armstrong 1965-ben, Ella Fitzgerald 1968-ban, Oscar Peterson és Dizzy Gillespie 1971-ben. Az utóbbi koncertje nem tetszett neki, mert nagyzenekarral jött, amit a zongora mellől vezényelt. Kicsit zongorázott, és a lábával verte a taktust, de leginkább arra ügyelt, hogy a zenekar jól szóljon. Broadway-musicales volt az egész, nélkülözte a dzsessz intimitását.

I.2. Kórustag, színész és zeneszerző

Számos pécsi kórus és zenekar aktív tagja volt (2. kép). 1957. december 15–17-én részt vesz Kodály Zoltán 75. születésnapja alkalmából Pécsen rendezett hangversenyeken

a Liszt Ferenc Kórus és a Zeneművészeti Szakiskola tagjaként, majd öt évvel később, 1962. december 10-én ugyancsak a Liszt Ferenc Kóruossal részt vett Kodály Zoltán 80. születésnapja alkalmából rendezett díszelőadáson. Alapító tagja a Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusnak (a Doktor Sándor Művelődési Házban, 1958. október 22-én), melynek két karmestere Dobos László és Tillai Aurél. A Kamarakórus koncertjein nem mindig tudott részt venni, mivel önelátó volt, és 1966 után már csak akkor szerepelt velük, amikor erre külön megkérték.

Bécsy Tamás színpadának – a Tudományos és Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Művészeti Szakosztály színpadának – előadásain egyszer színészként szerepelt, máskor az előadások zenéjét szerezte. Eugène Ionesco: *A kopasz énekesnő* című darabban Hevesi a tűzoltóparancsnok szerepét játszotta volna 1963. december 1-én a Nagy Lajos Gimnáziumban, de a bemu-

2. kép: Hevesi András, Vörös László és a pécsi szimfonikus zenekar tagjai, 1970. április

tató előtti napon letiltották a darabot a „felsőbb kulturális szervek”, valószínűleg Pécs Városi Tanács VB Művelődési Osztálya.⁷ A Bécsy Tamás rendezte *Költők és költőcskék* című műsor zeneszerzője a Doktor Sándor Művelődési Ház Irodalmi Színpadán 1966. február 27-én. Ugyancsak az általa szerzett zenével mutatták be Kalidásza: *Urvasi és Szenszuke: Gappó és lánya* című drámákat 1967. december 17-én. Szenszuke kabuki drámáját előadták a Központi Ifjúsági Presszó heti összejövetelén a Pannónia Szálló nagytermében is 1968. január 26-án. Az utolsó együttműködése Bécsyvel Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde* bemutatója 1969. november 10-én a Doktor Sándor Művelődési Ház Irodalmi Színpadán, amihez ő állította össze a zenét.

Több zenét szerzett a Pécsi Temetőkórusnak. 1969 májusában felkérést kapott egy „a capella” kórusmű megírására a pécsi társadalmi és családi ünnepek kamara-kórusa részére Pécs Város Tanácsa VB. Művelődési Osztály Népművelési Csoportjától. Erre nemcsak Vargha Károly *Térj a mélybe...* című versét, hanem még további kettőt is megzenésített, amelyeket kiadtak és rendszeresen énekelt a Temetőkórus.

Kós Lajos barátjaként szoros kapcsolatban állt a Bóbita Bábegyüttesel, amelynek több darabjához zenét szerzett 1965–1969 között. Elsőként Balázs Béla: *Fekete korsó* című árnyjátékát mutatták be a zenéjével a Balázs Béla emlékest keretében Pécs Város Doktor Sándor Művelődési Ház Irodalmi Színpadán 1965. október 24-én,⁸ majd egy hónap múlva, november 28-án

a Fegyveres Erők Klubjában. A *Kaméleon* című bábpantomim zenéjéért zeneszerzői díjat kapott a II. Országos Bábjátékos Napokon 1966. november 20-án.⁹ 1967. március 12-én mutatták be Balogh Beatrix: *Hupikék Péter* című bábjátékát Hevesi zenéjével Pécs Város Doktor Sándor Művelődési Ház Irodalmi Színpadán. A III. Országos Bábjátékos Napok keretében (1967. november 17–20.) a pécsi Bóbita-együttes a legjobb együttes díjat, Hevesi a *Kádár Kata* bábjáték (rend. Erdős János) zenéjéért a legjobb zeneszerző díjat kapta (3. kép). 1969. októberi pécsi Felnőttbábfesztiválon a Bóbita Bábegyüttes Balázs Béla: *A halász és a hold ezüstjét* adta elő Hevesi zenéjével. Sajnos ezekből az előadásokból semmi nem maradt fenn a Bóbita Bábszínházban.¹⁰

A Pécsi Balett munkatársaként számos darabban részt vett: néha a zene felvételről ment, máskor viszont élő zene szólt. Utazott velük 1969 augusztusában Olaszországba,¹¹ 1969 szeptemberében Varsóba, s volt velük egyszer Leningrádban (1969. július 8–16.) és kétszer Moszkvában (4. kép).

Pécsi korszakában arra törekedett, hogy főként pécsi vagy pécsi kötődésű szerzők – Bebesi Károly, Bertók László, Dombay Győző, Galambosi László, Janus Pannonius, Kalász Márton, Makay Ida, Papp Lajos, Pákolitz István, Vargha Károly, Weöres Sándor – műveit zenésítse meg. Csak akkor vállalt megzenésítésre irányuló felkérést, ha a költemény tetszett neki. A tizenhét éves Fábry Péter *Fosztóképzőkkel* című, 1972-es verseskötetének megjele-

7 Haász Réka – Tóth Eszter: A pécsi Irodalmi Színpad és Bécsy Tamás Zsebszínháza. = Betekintő, 16. évf., 3. sz. (2022): 180, 91. lábjegyzet (165–189).

8 Szöllősy Kálmán, „Hazulról hazáig: Balázs Béla-emlékest” = Dunántúli Napló, 1965. október 27., 5. p. A Bóbita bábszínházról: Katalin Honti, „Besuch bei Bóbita, den Pécsen Puppenspieler” = *Neue Zeitung* 9. Juli 1965, 5. p.

9 -kp-, „Véget értek a bábjátékos napok: Koós Lajos a rendezői, Hevesi András a zeneszerzői, Erdős Irén az egyéni alakítás díjat kapta”. = Dunántúli Napló, 1966. november 22., 3. p.

10 Köszönöm a tájékoztatást Kiefer Judit művészeti titkárnak.

11 F. D., A lángoló Etna kísérté a balettet: Szicíliai beszámoló. = Dunántúli Napló, 1969. augusztus 31., 4. p.

3. kép: A legjobb zeneszerző díj oklevele, amelyet Hevesi a Kádár Kata bábjáték zenéjéért kapott a III. Országos Bábjátékos Napokon, 1967. november 17–20.

nése után, édesanyja a rádiós szerkesztő Surányi Ibolya megkérte Hevesit, hogy zenésítse meg fia verseit. Azzal igyekezett motiválni, hogy garantálta, a dalok menni fognak a rádióban, és ez nagyot lendít majd a karrierjén. A versek nem voltak rosszak, de valamennyi a költő világfájdalmáról szólt, s Hevesinek nem tetszett, hogy egy ilyen jó körülmények között élő kamasznak baja van a világgal, ezért visszautasította a felkérést. Számos művének nem maradt fenn a kottája, csak a bemutatók meghívói tanúskodnak róla. A Szerzői Jogvédő Irodánál sem tartotta fontosnak őket bejelenteni.

Antikarrierista vonás volt nála, hogy nem törekedett elegáns öltözködésre. Az Ilku Pál művelődésügyi miniszter tiszteletére 1972-ben Pécsen tartott fogadásra Hevesit is kivezényelte a színház, s pólóban, nyakában térdig érő piros sállal ment el, mert nem volt hajlandó a miniszter ked-

4. kép: Hevesi András a Pécsi Balett-tel a moszkvai Puskin Múzeumban Picasso Lány labdával című képét (1905) nézi, 1970 körül

véért kiöltözni. Később sem javított ezen a szokásán, többször figyelmeztették, hogy ilyen öltözködéssel nem lehet karriert csinálni ebben a világban.

I.3. Pécsi Nemzeti Színház

1966. augusztus 1-jétől dolgozott a színházban: először operaügyelőként, majd korrepetitorként. Az 1969/70-es évadtól a zenekart dirigálta, de soha nem kötött vele karmesteri szerződést. Minden évadra korrepetitorként szerződtek karmesteri kötelezettséggel. Az úgynevezett moszkovita Nógrádi Róbert igazgatósága alatt kizárt volt, hogy karmesteri szerződést kapjon. Csak azért vették fel egyáltalán a színházhoz, mert a felmondott Bogdán Endre operaügyelő helyett nem találtak mást. Hevesi nagyon szerette a pécsi színházat, de az nyilvánvaló volt számára, hogy ő ott nem kerül karmesteri státuszba, amíg a színházat Nógrádi igazgatja. Ezért szerződött át Kecskemétre, kihívást jelentett számára, hogy mit tud kihozni egy lényegesen felkészületlenebb zenekarból.

II. Kecskemét, 1973–1976

Hevesit Miszlay István rendező hívta meg Kecskemétre zeneigazgatónak és vezető karmesternek. 1973. augusztus 1-jétől szerződött át a Kecskeméti Katona József Színházhoz, szerződését március 26-án Radó Vilmos igazgató írta alá, aki 1958-tól vezette a színházat, s akkor már nyugdíjba készülődött. A színház vezetésére kiírt pályázatot Miszlay nyerte meg, s 1974-től 1976-ig volt a színház igazgatója. A főrendezői székből Ruszt József ült 1973-tól az 1977/78-as évadig. Miszlay és Ruszt pályázatában az addiginál magasabb színvonalú színház megvalósítására kötelezte el magát, ami összevágott a kecskeméti vezetés azon tö-

rekvésével, hogy a várost az Alföld kulturális központjává tegyék. A megye és a város egyaránt bőkezűen dotálta a színházat, sok új embert vettek fel, a darabok kiállítása – jelmezek, díszlet – magas színvonalú volt, és sok új darabot mutattak be azokban az években.

Három évadon keresztül dolgozott Kecskeméten, számos operett és musical zenei szerkesztőjeként több darabhoz kísértőzenét komponált. A színházi zenekaron kívül a Kecskeméti Szimfonikus Zenekar vezetését is elvállalta. Jó barátságot ápolt Probstner Jánossal, aki akkoriban alapította a Kecskeméti Kerámia Stúdiót, Mikulás Ferencsel, a Kecskeméti Rajzfilm Stúdió vezetőjével (itt készültek pl. a *Magyar népmesék*-sorozat darabjai) és Molnár Péter festő, grafikkussal. Akkoriban Kecskemétet pezsgő kulturális élet jellemezte, a város teljesen megújult, köszönhetően Kerényi József főépítésznek és a Bács-Kiskun Megyei Tanács akkori elnökének, Gajdócsi Istvánnak, aki jelentős szerepet vállalt Kecskemét fejlődésében.

Az utolsó évadban Hevesi már vendégszerepelt Kaposváron az Ascher Tamás rendezte Brecht: *A kaukázusi krétakőr* című dráma zenei vezetőjeként (bemutató 1975. október 2.) és Kerekes János: *Állami áruház* című operett karmestereként (bemutató 1976. május 21.). A kecskeméti színházról a kaposváriba való átszerződésének az volt az előzménye, hogy Ruszt 1975-ben egy új tervezetet nyújtott be a Városi Tanácshoz, amelyben javasolta a színház profiljának átalakítását és a zenés darabok teljes megszüntetését azzal, hogy a zenészekkel és a zenés műfajban szereplő művészekkel az évad végén már ne kössenek szerződést. Amikor ez kiszivárgott, jó nagy botrány lett a színházban, Hevesi összevesszett Ruszttal. Miután a bizalom odalett, Hevesi 1976 őszétől átszerződött Kapos-

várta, Miszlay pedig a József Attila Színházhoz. Ruszt még egy évet Kecskeméten töltött, de az új koncepciója nem jött be, és átigazolt a Gyurkó László-féle Népszínházhoz.

III. Kaposvár, 1976–2009

A kaposvári színháznál töltött több mint harminc esztendő alatt Hevesi végigdirigálta a magyar klasszikus operettrepertóárt, musicaleket (Lehár Ferenc, Kálmán Imre, Leonard Bernstein, Mitch Leigh, John Kander, Jerry Bock, Alan Jay Lerner). Számos színpadi műhöz írt kísérőzenét, illetve zenei vezetőként vett részt a darabok színre vitelében. Ezekben az években a Csiky Gergely Színház „a hazai színház-történet egyik legfontosabb műhelye” volt. A Kaposváron eltöltött mintegy negyed évszázad alatt a legtöbbször Babarczy László rendezésében színre kerülő darabok karmestere, zenei vezetője volt. Vezényelt a Hilton udvarban kisoperákat (1985). A kaposvári Szimfonikus Zenekar karmesterként Bach, Händel, Beethoven, Mozart, Schubert, Liszt, Gershwin műveket dirigált. 2009-ben a kaposvári színház volt az utolsó – opera tagozattal nem rendelkező – színház, ahol főállású zenekar működött, amelyet a Hevesi halálát követő évadban megszüntettek.

III.1. A színházi zenekar

Szoros munkatársi és egyben baráti viszony fűzte Hevesit a zenekarhoz. A tizen-nyolc állandóan szerződötetett muzsikust külsősökkel egészítették ki, attól függően, hogy a darab hogyan kívánta. Többen átjártak Pécsről is, volt, aki rendszeresen. Jártak Budapestről is alkalmanként muzsikusként a kaposvári színházba. Mindent megtett a zenekar tizennyolc állandó tagjáért. Ami-

kor például az első trombitásnak ki kellett húzni a fogát, áthangszerelte az egész fúvós szólamot, hogy bent maradjon a darabban, ne tűnjön fel, hogy nem tud rendesen fújni, a többiek pedig elvitték a hátukon a zenét. Ennek a trombitásnak még egy évad hiányzott a nyugdíjához, nem kerülhetett az utcára. De áthangszerelte a darabokat akkor is, ha erre a színészek miatt volt szükség. Nem számított neki a munka mennyisége, csak jó legyen az előadás. A zenekar tagjait minden évben meghívta a Szent György-hegyi házukba, több fénykép is tanúskodik az ott töltött időkről.

Megszállottja volt a színháznak mint összművészeti műhelynek. Minden előadáson együtt élt a színpaddal, és ezt átvette a zenekara is. A Rusznyák Gábor rendezte Molnár Ferenc *Liliom* című előadás (bemutató 1983. szeptember 30.) – amiben Lukács Andor alakította Liliomot, Pogány Judit játszotta Julit, Csákányi Eszter Juli barátnőjét – atipikus rendezés volt, ahol felcserélték a felvonásokat Babarczy ötletére. Először játszották a második felvonást, és utána – mintegy visszaemlékezésként – az első. Hevesi kedvelte ezt a rendezést, ami nem élő zenével ment, de ő minden előadáson ott volt: a lélektani csúcspontonál megszólaló vonatfüttyöt minden előadáson személyesen ő fújta meg a színpadon hátul, nehogy egy másodperccel előbb vagy utóbb szólaljon meg a hang, mint ahogy annak meg kell szólalnia az aznapi előadás ritmusának megfelelően.

Míg az 1960-as, '70-es években minden megyeszékhelyen működő színháznak volt saját zenekara, a rendszerváltozás után, a kapitalizmus beköszöntével ezeket kezdték felszámolni: úgy gondolták, kár a pénzt a szerződéssel dolgozó zenészekre költeni, amikor kevesebb pénzből alkalmanként verbuvált emberekkel is meg lehet oldani a zenét. Hevesi nem pártolta ezt az új szo-

kást, mivel rendszerint nem az a zenész vett részt a premieren, akivel próbálták a darabot. Az volt a véleménye, hogy ez az új szemlélet minőségromláshoz vezet, és a zenekar minősége kihat a színpadi történetek minőségére is. Sikerült elérnie, hogy a kaposvári zenekar elkerülte a kivégzést, és talpon maradt egészen az ő haláláig. Ez volt az utolsó ilyen zenekar az országban – nem számítva azokat a színházakat, ahol opera- vagy balett-tagozat is működött. 2009. április 19-én éjjel kettőkor álmában csendesen örökre elaludt, temetésére az egész színház elment, a zenészek eljátszották neki a *Lacrimosát*, amit csak egyszer volt lehetősége eldirigálni életében.¹² 2009 őszén még szerződött a színház a zenészekkel egy évadra, aztán elküldte őket.

III.2. Színészi szerepek

Hevesi többször szerepelt a színpadon kislezenekarral különböző darabokban, ha a rendezés úgy kívánta. Néhány jelentősebb színészi szerepet is kapott. 1977 augusztusában a hangmérnök szerepét játszotta a Magyar Filmgyártó Vállalat Objektív Stúdiójának *Vendégjáték* című filmprodukciónjában. Néhány jelenet erejéig szerepelt Koltai Róbert két filmjében (*Sose halunk meg*, 1993; *Szamba*, 1996).

Peter Buckmann *Most mind együtt* című darabjában (bemutató 1988. április 5., rend. Lázár Kati), ami egy zenekarról szól, az egyik zenészt, Richardot Hevesi játszotta. Kulka Jánossal a főszerepben a zenekar tagjait olyan színházi tagokból állították össze, akik játszottak valamilyen hangszeren. Ebből kellett elfogadható zenekari hangzást összehangszerelnie Hevesinek.

12 A Nemzeti Kegyeleti Bizottság döntése alapján Hevesi szerepel azon a néhány száz fős listán, akik abban az adott évben haltak meg, és a Bizottság úgy gondolta, hogy munkásságuk a nemzet számára kiemelkedően értékes.

Jeles András két darabjában tűnik fel Hevesi: 1991-ben a *Valahol Oroszországban* című színjátékban a muzsikuszerepében, majd 2002-ben a *Színház a színházban – Play Molnár* című darabban a kritikus szerepében. Az utóbbit Jeles Molnár Ferenc: *A testőr* című színműve alapján írta. A darabot három sérült ember játszotta: Madaras József, aki akkor már túl volt az agyvérzésén, Monyók Ildikó, aki egy buszbalesetben sérült meg súlyosan, és Hevesi, aki az embóliájából jött vissza. A darab arról szólt, hogyan tárta ki a három ember kendőzetlenül a lelkét és a megmaradt képességeit a közönség előtt, hogy elmondja a mondanivalóját a színházról és a színészről a világnak. A három ember közül Madaras volt a legsérültebb, de fantasztikus alakítást nyújtott.

III.3. Komponálás

Hevesi nagyon szerette a színházi munkát, de fontos volt számára a színpadtól független, önálló művek alkotása is. A nem színházi munkáit nyáron szerezte, kánikulában, vagy vasárnaponként. Kórusművek mellett szimfonikus zenekarra is komponált darabokat. Három alkotói korszaka volt. A hatvanas években az avantgárd, elsősorban a Varsói Őszt figyelte, és a lengyel avantgárdból merített mintákat. A hetvenes évek közepétől egy konzervatív fordulat következett be nála, a nyolcvanas évek végéig alig komponált önálló műveket, inkább a színházzal foglalkozott. Az ebben az időszakban létrehozott művei konvencionálisak. Az 1986-ban kapott embóliája nem okozott maradandó mentális sérülést, csak motorikusát. Ugyanolyan pontosan vezényelt, mint előtte. 1999 nyaratól áttért az elektronikus kottairásra, mert nem volt türelme kézzel kottát írni. Vetetett a színházzal egy Apple számítógépet, amelyen Finale 97-es kottairó progra-

5. kép: Hevesi András Csepinszky Máriánál, a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény igazgatójánál, Kötse, 2006. február

mot használt. Egy nyár alatt megtanulta használni, és szinte beleszeretett a számítógépbe, attól fogva a kis fehér Apple gépet mindenhova magával vitte. Az 1990-es években érett, egyéni stílusban alkotott, a kétezres években foglalkoztatta az elektronikus zene.

Összművészet

Hevesi szerint a művészet alkotó tevékenység, az egyes művészeti ágak küldetése azonos: a világ visszatükrözése a művész látásmódján keresztül. Nagy híve volt a komplex alkotásoknak, a színházművé-

szetet is ebbe a kategóriába sorolta. A szakmai barátokon kívül – mint Babarczy László vagy s. Bagossy László rendezők, Krum Ádám színész – életének mindhárom fő szakaszában kötött barátságokat különböző művészeti ágak művelőivel, legyenek azok hivatásos művészek, vagy azok, akik valamilyen művészeti ágat igényesen, de nem hivatásosként művelnek. A pécsi korszak legszorosabb barátai: Aknai Tamás művészettörténész, Bécsy Tamás színháztörténész, Bocz Gyula szobrász, Dombay Győző festő, Dobány Sándor keramikus, Keserü Katalin művészettörténész, Szelényi Zoltán orvos, Timkó Luca könyvtáros, Varga Csaba jogász, Varró Alexander orvos, zongorista. A bulgáriai születésű, de felsőfokú orvosi tanulmányait Magyarországon végzett, s 1977-ben végleg itt letelepedett Varró számára számos zongoradarabot szerzett, majd miután túleröltetés folytán csak bal kezével tudott játszani, több művet átírt számára. Hevesi együtt szerződött Pécsről Kecskemétre volt főiskolai osztálytársával, Mérés Ignác brácsás zeneszerzővel. Kecskeméten ismerte meg Fuchs László karmestert, aki követte Kaposvárra átszerződése után pár évvel. A kaposvári korszakban ismerkedett meg Csepinszky Mária néprajzkutatóval, a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény vezetőjével, aki minden premierjén ott volt (5. kép). Ezek a barátságok kölcsönös inspirációt jelentettek mindenki számára.